

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ดนตรีของชาวม้งในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยและเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ พร้อมทั้งเอกสารเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 สารัตถะที่เกี่ยวข้อง
- 2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยดนตรีของชาวม้งในเขตพื้นที่โครงการหลวงหนองหอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาด้านดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดและทฤษฎีด้านการเคราะห์ดนตรี มาใช้ในการวิเคราะห์บทเพลง แนวคิดและทฤษฎีทางดนตรี ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomusicology) มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาบทเพลงต่อสังคมวัฒนธรรมชาวม้ง รายละเอียดของแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

- 2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา
- 2.1.2 ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)
- 2.1.3 แนวคิดด้านคติชนวิทยา (Folklore)
- 2.1.4 แนวคิดด้านการศึกษาองค์ประกอบดนตรี
- 2.1.5 แนวคิดและทฤษฎีในการแบ่งหมวดหมู่เครื่องดนตรี
- 2.1.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบเสียง

2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ได้แนวคิดมาจากสาขา มานุษยวิทยา (Anthropology) ซึ่งเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ และดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ยังจัดเป็นการศึกษาพฤติกรรมจากการเรียนรู้และผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของมนุษย์ หรือศึกษาวัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ ทั่วโลก โดยจัดอยู่ในสาขา มานุษยวิทยาวัฒนธรรม

งามพิศ สัตย์สงวน¹ แบ่งสาขาของมานุษยวิทยาวัฒนธรรมออกเป็น 3 สาขาย่อย คือ

1. ชชาติพันธุ์วรรณา(Ethnography)เป็นการเขียน การพรรณนาถึงวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เฉพาะของสังคมใดสังคมหนึ่ง เพื่อให้รู้จักวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง
2. มานุษยวิทยาสังคม (Social Anthropology) เน้นศึกษาโครงสร้างทางสังคม(Social structure) และการมีหน้าที่ (Function) โดยศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือสังคมต่าง ๆ
3. ชชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างกันของวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ “วัฒนธรรม” เป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่สุด ใช้ระเบียบวิธีการเปรียบเทียบ (Comparative method) เพื่อเสาะแสวงหาความสม่ำเสมอ หาระบวนการ ที่วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป หรือกระบวนการต่อเนื่องของวัฒนธรรมในทุกสังคม ทุกเวลาและสถานที่ในโลกนี้

หนังสือ The New Grove Dictionary of Music and Musicians² ได้ให้ความหมายของคำว่า Ethnomusicology ไว้ว่า เป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาดนตรีที่เป็นอยู่ของกลุ่มวัฒนธรรมมุขปาฐะที่อยู่นอกกระบวนดนตรีทางตะวันตก แบ่งลักษณะของการศึกษา 2 ลักษณะ คือ ศึกษาดนตรีของกลุ่มชนที่ไม่มีการเขียน (หรือดนตรีของชนเผ่า) และศึกษาดนตรีที่มีการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ (Orally Transmitted) ของกลุ่มวัฒนธรรมชั้นสูง ซึ่งได้แก่ ราชสำนัก พระ และ ชนชั้นสูงในสังคม รวมทั้งดนตรีพื้นเมืองต่าง ๆ

นักดนตรีวิทยาและนักดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ให้ความหมายและกรอบของการศึกษาทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ไว้ดังนี้

Bruno Nettl³ กล่าวว่า การวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ทำงานอยู่ 2 อย่าง คือ การออกภาคสนาม ได้แก่ การเก็บข้อมูลปฐมภูมิและการหาประสบการณ์ตรง และงานจากโต๊ะทำงาน ได้แก่ การบันทึกโน้ต การเรียบเรียงข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการศึกษา ในสถานการณ์ของงานสนามนั้น มีการผสมผสานงานวิจัยและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์และศิลปะศาสตร์ควบคู่กันไป ผลและเป้าหมายของงานสนามมิใช่เพียงเพื่อ

¹ งามพิศ สัตย์สงวน. 2543. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์. หน้า 13.

² Stanley, Sadie. 2001. **The New Grove Dictionary of Music and Musicians**. New York : W.W. Norton & Company, Inc. p. 275.

³ Nettl, Bruno.1972. **Music in Primitive Culture** London. Oxford University Press. p.18.

ได้มาซึ่งข้อมูลที่บันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของผู้ทำการวิจัย ภาคสนามและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีในท้องถิ่นที่ศึกษาด้วย

Merriam⁴ ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีในวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการรวบรวม และ ศึกษาในแง่ของพฤติกรรมของมนุษย์ โดยการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทั้งตัวดนตรี และ บริบททางดนตรี

Jaap Kunt⁵ กล่าวว่า สิ่งที่ต้องศึกษาในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา คือ ดนตรีดั้งเดิมและเครื่องดนตรีของวัฒนธรรมทุกระดับชั้นของมนุษยชาติ รวมทั้งดนตรีพื้นบ้านและดนตรีทุกอย่างที่อยู่นอก ระบบดนตรีตะวันตก

Mantle Hood⁶ ให้ความหมายว่า วิชาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นสาขาวิชาทางการศึกษา ที่มี จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา และ สำรวจดนตรีในทางกายภาพทางจิตศาสตร์ (Psychophysiology) ทางสุนทรียะ และ ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม โดยเน้นการศึกษาด้านดนตรีเป็นหลัก

สุกรี เจริญสุข⁷ ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีใด ก็ตามที่รวมทั้ง ดนตรี และ องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเข้าไปด้วย และ เป็นการศึกษาดนตรีของ ชาติพันธุ์อื่น โดย สามารถแบ่งการศึกษาได้ 2 ลักษณะ คือ

1. เป็นการศึกษาดนตรีใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ดนตรีตะวันตก (Non-Western Art Music) ซึ่งรวมทั้งดนตรียุโรปโบราณ และ ที่อื่น ๆ ที่ยังคงเหลืออยู่

2. เป็นการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ดนตรีพื้นเมือง ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า ฯลฯ

นิรันดร์ ภักดี⁸ ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นสาขาหนึ่งของดนตรีวิทยา โดยเน้น การศึกษาดนตรีของกลุ่มชน หรือ ชาติพันธุ์ที่อยู่นอกดนตรีตะวันตก ได้แก่ ดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีของ ชนกลุ่มน้อย เป็นต้น โดยที่การศึกษาเน้นการศึกษาด้านดนตรีเป็นหลัก และมีการศึกษาในเรื่องบริบท ของดนตรี โดยใช้กระบวนการศึกษาทางดนตรีวิทยา และทางมานุษยวิทยา

⁴ Merriam Alan P. 1964., *Anthropology of music*. Chicago: University Press. p.3.

⁵ Jaap Kunst. 1959. *Ethnomusicology, Ethnomusicology: a study of its nature, its problems, methods and representative personalities to which is added a bibliography*. University of California. p1.

⁶ Hood, Mantle. 1971. *The Ethnomusicologist*. New York: Mcgraw-Hill.

⁷ สุกรี เจริญสุข. 2530. *ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์*. ถนนดนตรี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 38.

⁸ นิรันดร์ ภักดี. 2544. *วงตั้งโน้: กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน*. วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตร มหาบัณฑิตสาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 15.

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการศึกษาด้าน ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีและบริบท ต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้าง ทั้งนี้เน้นการศึกษาทางด้านดนตรีเป็นหลัก ดนตรีที่ศึกษาต้องไม่ใช่ดนตรีแบบแผนของทางตะวันตก (Non-Western Art Music) นั่นคือการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่น ดนตรีพื้นเมือง ดนตรีชนเผ่า ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า รวมทั้งดนตรีดั้งเดิม และเครื่องดนตรีต่าง ๆ

2.1.2 ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)

Bronislaw Malinowski⁹ กล่าวถึงทฤษฎีหน้าที่นิยมว่า ทฤษฎีหน้าที่นิยมใช้ในการอธิบายวัฒนธรรม ในแง่ของการรวมความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน เช่น ความต้องการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมโดยแบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และหน้าที่ที่ตอบสนองความต้องการดังนี้

1. ความต้องการพลังงานในการเจริญเติบโต (Metabolism) ความต้องการพลังงานในการเจริญเติบโต ทำให้เกิดหน้าที่ในการจัดหาอาหาร
2. ความต้องการในการสืบพันธุ์ (Reproduction) ความต้องการในการสืบพันธุ์ทำให้เกิดหน้าที่ด้านความสัมพันธ์ทางสายเลือด
3. ความต้องการความสะดวกสบายทางกาย (Bodily Comforts) ความต้องการความสะดวกสบายทางกาย ทำให้เกิดหน้าที่ในการหาที่พักอาศัย
4. ความต้องการความปลอดภัย (Safety) ความต้องการความปลอดภัย ทำให้เกิดหน้าที่ในการป้องกันภัย
5. ความต้องการการเคลื่อนไหว (Movement) ความต้องการการเคลื่อนไหว ทำให้เกิดหน้าที่ในการจัดหากิจกรรมต่างๆ
6. ความต้องการการพัฒนา (Growth) ความต้องการการพัฒนา ทำให้เกิดหน้าที่ในการฝึกอบรม เรียนรู้
7. ความต้องการการมีสุขภาพดี (Health) ความต้องการการมีสุขภาพดี ทำให้เกิดหน้าที่ด้านสุขอนามัย

⁹ Bronislaw Malinowski. 2001. *Sex and repression in savage society* อ้างถึงใน อ่างทอง จรูญสกุลวงศ์. 2549. หน้า 15.

ปราณี วงษ์เทศ¹⁰ ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับทฤษฎีหน้าที่นิยมนี้ว่า ศิลปะการดนตรีนั้นก็เหมือนกับงานศิลปะสาขาอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นการแสดงออกของสังคม ไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ เพื่อรับใช้เหตุผลและความต้องการทางด้านจิตใจของคนในสังคม และยังกล่าวไว้ว่าบทบาทของดนตรีในสังคมคือ

1. ประกอบการแสดงนาฏศิลป์ การละเล่นต่าง ๆ และให้ความบันเทิง
2. ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
3. ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นทำให้สรุปได้ว่า ศิลปะการดนตรีเป็นเหมือนวัฒนธรรมอย่างอื่น ๆ ที่เป็นผลผลิตมาจากความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ โดยเฉพาะความต้องการความสงบทางจิตใจ และความกลมกลืนทางสังคมวัฒนธรรม วัฒนธรรมมีหน้าที่ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมมนุษย์

Alan Lomax¹¹ เสนอแนวคิดเรื่องศิลปะกับภาพสะท้อนของวัฒนธรรมในหนังสือ Folk Song Style and Culture ว่า รูปแบบของเพลงพื้นบ้านมีความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรม กับปัจจัย 6 ประการ คือ

1. ระดับของการผลิต ลักษณะของสังคมเป็นสังคมเกษตรกรรม หรือ สังคม อุตสาหกรรม ซึ่งมีผลต่อการผลิตงานเพลงของศิลปิน
2. สถานะทางการเมือง ลักษณะของการเมืองการปกครองในสังคม ส่งผลกระทบต่อทัศนคติในการผลิตงานเพลง
3. การจัดแบ่งระบบชนชั้น เพลงสะท้อนให้เห็นลักษณะของระบบชนชั้นในสังคม
4. ความเคร่งครัดทางพิธีกรรมทางเพศ ลักษณะของความเหลื่อมล้ำทางเพศที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในสังคม
5. ความสมดุลของการจัดแบ่งงานตามเพศ บทบาทและหน้าที่ของบุรุษและสตรีที่สังคมเป็นตัวกำหนดกรอบให้สมาชิกปฏิบัติตาม
6. การรวมตัวทางสังคม เป็นการมองสังคมในภาพรวมทั้งหมด โครงสร้างของสังคมประกอบด้วยส่วนย่อยๆ ซึ่งเพลงมีบทบาทในการสะท้อนภาพของส่วนย่อยในสังคม สะท้อนภาพรวมของสังคมได้อย่างชัดเจน

¹⁰ ปราณี วงษ์เทศ. 2525. *พื้นบ้านพื้นเมือง*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยา. หน้า 34-38.

¹¹ Alan Lomax . 1968. *Folk Song Style and Culture*. อ้างถึงใน พจิ บำรุงสุข. 2543. หน้า 14.

Radcliffe-Brown¹² เปรียบเทียบสังคมคล้ายกับสิ่งมีชีวิตที่ระบบต่าง ๆ ต่างก็มีหน้าที่ของตนเอง เปรียบเสมือนร่างกายของคนเรา อวัยวะทุกส่วน ล้วนมีความสำคัญและมีหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเปรียบได้กับระบบทางสังคม หากระบบใดระบบหนึ่งหยุดทำหน้าที่ ก็จะทำให้ระบบอื่นๆ ดัดจริตไปด้วย ระบบทางสังคม เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง เป็นต้น ระบบวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นได้รับการสร้างขึ้นอย่าง มีระบบเพื่อทำหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม ทั้งนี้เพื่อรักษาความสมดุลและความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิก

Merriam¹³ ได้อธิบายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของเพลงว่า บทบาทหน้าที่ประการแรกของเพลงที่มีต่อสังคม คือ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม บทบาทหน้าที่ประการที่สอง คือ เป็นสิ่งที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดทางด้านจิตใจแก่สมาชิกในสังคม

สุมาลย์ เรืองเดช¹⁴ สรุปหน้าที่ของเพลงพื้นบ้าน ชาวล้านนาใช้การเล่นเพลง เพื่อการพักผ่อน คลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานประจำวันที่ทำอยู่ตลอดเวลา อันก่อให้เกิดผลดี การงานก็ได้ผล ผู้ทำกิจการงานนั้น ๆ ได้คลายจากความเหน็ดเหนื่อยอีกทั้งยังสร้าง ความสามัคคีแก่ชุมชน

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ¹⁵ กล่าวถึงความสำคัญของการละเล่นในการศึกษาวัฒนธรรมว่า การศึกษาและวิเคราะห์วัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างการละเล่นกับค่านิยมเป็นประเด็นที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เนื่องจากค่านิยมของคนในสังคมเป็นสิ่งที่ศึกษาได้ยาก และมีความสำคัญต่อการเข้าใจพฤติกรรมของคนในสังคม การละเล่นอาจสะท้อนให้เห็นค่านิยมที่อยู่ในใจของคนในสังคมได้ ดังนั้นการวิเคราะห์การละเล่น จึงมิใช่จะรู้เกี่ยวกับการละเล่นเท่านั้นแต่เป็นการเข้าใจถึงหัวใจของวัฒนธรรมนั้นอีกด้วย ประเด็นในการศึกษาการละเล่น สามารถศึกษาได้ 4 ประเด็น คือ 1) การละเล่นในฐานะเป็นกระจกเงาสะท้อนค่านิยม และทัศนคติในวัฒนธรรมและเป็นกลไกการเรียนรู้ 2) การละเล่นและการควบคุมทางสังคม 3) การละเล่นและปัญหาทางจิตและสังคมในวัฒนธรรมต่าง ๆ 4) การละเล่นกับศาสนา

¹² Radcliffe Brown. 1965 .Structure and Function in Primitive Society: Essays and Addresses. อ้างถึงใน ยศ สันติสมบัติ. 2540. หน้า 29.

¹³ Merriam Alan P. 1964., *Anthropology of Music*. Chicago: University Press. p.209.

¹⁴ สุมาลย์ เรืองเดช. 2535. เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน. กรุงเทพฯ : คุรุสภา. หน้า 85.

¹⁵ ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. ม.ป.ท. ความสำคัญของการเล่น (play) . ในวารสารสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา. หน้า 7.

ประไพศรี สวงวงศ์¹⁶ กล่าวโดยสรุปเรื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวเขา ว่าดนตรีพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารระหว่างสิ่งที่ไม่มีความคิดคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ และสิ่งที่มีตัวตนคือมนุษย์และมนุษย์ด้วยกันเองโดยเนื้อหาสาระของแต่ละเผ่ามีความแตกต่างกันออกไปทั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อแสดงความเคารพ เพื่อบอกกล่าว เพื่อแสดงความรู้สึก อารมณ์ การถ่ายทอดจารีตประเพณี ขั้นตอนการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน ทุกอย่างรวมไว้ในเพลง จนอาจเรียกได้ว่า “บทเพลงแห่งชีวิต”

2.1.3 แนวคิดด้านคติชนวิทยา (Folklore)

เรณู อรรถาเมศร์¹⁷ ได้กล่าวถึงแนวคิดด้านคติชนวิทยาว่า เป็นงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมมนุษย์ศึกษาเรียนรู้ได้จากมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา อันสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต อัตลักษณ์ของชนชาติและการตระหนักในคุณค่าของคติชนวิทยาของตน ก่อให้เกิดความภูมิใจต่อการมีพื้นที่ทางวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์¹⁸ ได้สรุปความหมายของคติชนวิทยาว่า ความเป็นไปของชาวบ้าน หรือแบบอย่างการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ส่วนวัฒนธรรมในความหมายของมนุษยวิทยา หมายถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตทั้งมวลของแต่ละสังคม แต่อย่างไรก็ตามรายละเอียดของขอบข่าย และความหมายของคติชนวิทยาที่เข้าใจกันมา มักจะหมายถึงวัฒนธรรมส่วนหนึ่ง มิใช่วัฒนธรรมทั้งมวลของชุมชนในบางกลุ่ม บางช่วงสมัย

2.1.4 แนวคิดด้านการศึกษองค์ประกอบดนตรีและวิเคราะห์ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งในสังคมวัฒนธรรมสอดคล้องด้วยความคิดความเชื่อ ขนบธรรมเนียมดนตรีของสังคมนั้น ๆ แนวคิดการศึกษาองค์ประกอบดนตรีจะช่วยให้สามารถศึกษาดนตรีได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

¹⁶ ประไพศรี สวงวงศ์. 2532. นาฏดุริยางคศิลปะของชาวในภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. หน้า 233.

¹⁷ เรณู อรรถาเมศร์. 2549. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาคติชน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. หน้า 1.

¹⁸ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ . 2525. อ้างถึงใน เรณู อรรถาเมศร์. 2549. หน้า 2.

ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์¹⁹ ได้แบ่งองค์ประกอบของดนตรีสำหรับการวิเคราะห์ทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ไว้ดังนี้

1. ทำนอง ทำนองของบทเพลงเป็นตัวชี้ความเป็นลักษณะของดนตรี ซึ่งรวมไปถึงบันไดเสียง แนวการดำเนินทำนองและพิสัยของทำนองด้วย
 2. ลีลาและจังหวะ ซึ่งเป็นตัวทำให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์ควบคู่และสอดคล้องไปกับแนวทำนองหลัก
 3. เสียง ความแตกต่างของเสียงดนตรีโดยมากขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงหรือขับร้องเป็นหลัก
 4. พื้นผิว ดนตรีบางชนิดเล่นเป็นเสียงเดียวกันแต่บางกลุ่มอาจเล่นให้มีเสียงประสานด้วย
- จากการทบทวนแนวคิดในการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบดนตรี ผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่จะประยุกต์ใช้ในการศึกษาดนตรีของชาวม้ง โดยแบ่งเป็นประเด็น โครงสร้างทางดนตรี ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อร้องกับแนวทำนอง และความหมายของบทเพลง

อนรรฆ จรรย์ยานนท์²⁰ ได้อธิบายการวิเคราะห์ในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา อยู่หลายประเด็น คือ

- 1) Traditional Method & Traditional Analysis เป็นการวิเคราะห์ตัวดนตรีไปตามปกติ (Normal way Analysis) ซึ่งเป็นการหาลักษณะของดนตรี ไม่พูดถึงเรื่องวิญญาน จิตใจ แรงบันดาลใจ
- 2) Structuralize Analysis เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาโครงสร้างทางดนตรี หรืออาจเรียกว่า Reductioanist Analysis
- 3) Thematic Development Analysis หรือ Thematic Process เป็นการวิเคราะห์ในแง่ของ Figure (กลุ่มโน้ตที่พัฒนาในด้านของ Rhythmic) ซึ่งเป็นการมองลึกลงไปในด้านจิตใจ มองเห็นถึงรสนิยมน
- 4) Distributional Analysis เป็นการวิเคราะห์ที่สามารถจำแนกกลุ่มเสียงของ Figure หรือ Motif ออกมาเพื่อดูพฤติกรรมการสร้างดนตรี ซึ่งในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา จะใช้คำว่า Figure ซึ่งมีความหมายว่า กลุ่มโน้ตเล็ก ๆ จนถึงในรูปวลีหนึ่งได้

¹⁹ ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์. 2533. *สวนศาสตร์ของเครื่องดนตรีโดยสังเขป*. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนา. วิทยาลัยครูเชียงใหม่.

²⁰ อนรรฆ จรรย์ยานนท์. 2548. *เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิเคราะห์ดนตรีสากล*. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 56.

ดังนั้นการวิเคราะห์ดนตรีม้งจึงได้นำองค์ความรู้เหล่านี้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยปรับเนื้อหาประเด็นทางการศึกษาตามลักษณะของดนตรีที่ศึกษา ดังนี้

1) รูปแบบโครงสร้าง

1.1) ท่อนเพลง

1.2) วลีเพลง

1.3) ส่วนย่อยของทำนอง

1.4) การจบวรรค

2) ลักษณะของทำนอง

2.1) โครงสร้างแนวทำนอง

- ช่วงเสียง
- ระดับเสียง
- การเคลื่อนที่ของระดับเสียง
- ขึ้นคู่เสียง
- กลุ่มเสียง

2.2) โครงสร้างของจังหวะ

- อัตราจังหวะ
- อัตราความเร็ว
- กระสวนจังหวะ

3) การวิเคราะห์ระบบเสียงเครื่องดนตรี

การวิเคราะห์ระดับเสียงเครื่องดนตรีนั้นได้นำหลักวิชาสวนศาสตร์ของเครื่องดนตรีเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ระบบเสียงเครื่องดนตรี โดยการเกิดเสียงของเครื่องดนตรีนั้นมาจากความสั่นสะเทือนแก่บรรยากาศใกล้เคียง เป็นอุปกรณ์ที่ประกอบด้วย ตัวสร้างความสั่นสะเทือน (Vibrator) และตัวทำเสียงกังวาน (Resonator)

Anfilov²¹ ได้เสนอประเด็นการสร้างการสั่นสะเทือน (Vibrator) ประกอบด้วยแหล่งที่เกิดและวิธีการกระตุ้นการสั่นสะเทือน ของลักษณะเครื่องดนตรี กล่าวโดยสรุปดังนี้

1. เครื่องเป่า เป็นการเป่ากระตุ้นเข้าไปในเครื่องดนตรีทำให้อากาศภายในเครื่องสั่นสะเทือน ถ้าการกระตุ้นยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การสั่นสะเทือนยังคงมีอยู่ เสียงยังคงดังต่อเนื่องอยู่ เมื่อหยุดการกระตุ้น หรือหยุดเป่า การสลายตัวเกิดขึ้นในทันที เสียงหายไป ต่างกับเครื่องสายที่สลาย

²¹ G. Anfilov. 1966. *Physics and Music*. p. 60 อ้างใน วาสิษฐ์ จรรย์ยานนท์ 2538. หน้า 29.

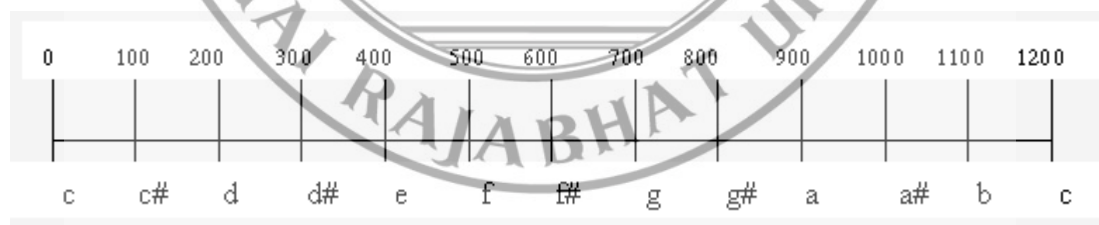
ตัวอย่างซ้ำ ๆ เช่น เสียงจากลิ้นปี ลิ้นปีเป็นแผ่นโลหะ พลาสติก ไม้ไผ่ หรือใบตาล เมื่อเป่าลมเข้าสู่ลิ้นปี ลิ้นปีเปิดปิดสลับกันตามความดันอากาศของปลายทั้งสองด้าน เมื่อลิ้นเปิดอากาศส่วนหนึ่งถูกดันเข้าสู่ท่ออากาศ ซึ่งกระตุ้นให้อากาศสั่นสะเทือน

2. เครื่องหนัง ได้แก่ กลองทุกชนิด การสั่นสะเทือนของแผ่นบาง ซึ่งอาจเป็นหนัง หรือพลาสติก มีลักษณะคล้ายเครื่องสาย และทอลม คือ มีการสั่นสะเทือนของโอเวอร์โทนทุกตัวพร้อม ๆ กัน ขึ้นอยู่ที่ว่ากระตุ้นหรือตีที่ใด ถ้าตีกลองตรงกลาง ได้เสียงพื้นฐานเป็นหลัก โอเวอร์โทนอื่น ๆ ขาดหายไป ถ้าต้องการกระตุ้นฮาร์โมนิกจำนวนมาก ต้องตีระหว่างกลางหน้ากลองกับขอบกลอง ยิ่งใกล้ขอบเท่าใดยิ่งดี และทำให้การสลายตัวช้าลง ทำให้ได้เสียงกลองที่มีคุณภาพ ไม้ดีกลอง ถ้าเป็นไม้แข็ง ได้เสียงกลองที่แข็ง มีโอเวอร์โทนระดับสูงมาก ถ้าไม้กลองหุ้มด้วยกำมะหยี่ เสียงทุ้ม ไพเราะ

3. เครื่องตี หรือเครื่องเคาะ ได้แก่ ระนาดไทย ระนาดฝรั่ง หม้อง การสั่นสะเทือนของเครื่องเหล่านี้ เป็นการสั่นสะเทือนของวัตถุทั้งก้อน หรือทั้งหมด หัวของไม้ที่ใช้ตีอาจใช้หัวไม้โลหะหรือพลาสติกที่หุ้มด้วยหัวกำมะหยี่ก็ได้ ไม้ตีแต่ละแบบให้คุณสมบัติของเสียงที่แตกต่างกัน

จากทฤษฎีทางสวนศาสตร์ดังกล่าว ทำให้รู้ถึงลักษณะของการเกิดเสียงต่าง ๆ ของเครื่องดนตรี ซึ่งการเกิดคุณภาพเสียง (Tone Quality) ของเครื่องดนตรีจึงอยู่ภายใต้ วัสดุต่าง ๆ ที่มีรูปร่าง ขนาด ทั้งที่มีลักษณะที่เป็นกลอง ท่อ สาย แผ่นไม้ แผ่นหนัง ฯลฯ เพื่อให้ได้น้ำเสียงที่แตกต่างกัน อันเป็นลักษณะของแต่ละเครื่องดนตรี

Helen Myer²² กล่าวถึงทฤษฎีการวัดระดับเสียงในระบบแบ่งเท่า (Equal temperament) ของ Alexander J. Ellis ไว้ว่า ความถี่ของกายภาพเสียงนั้นสามารถวัดได้ โดยใช้การคำนวณหาค่าความถี่เสียงเป็นเซนต์ (Cent) ซึ่งเสียงถูกแบ่งออกเป็น 12 ครั้งเสียง (12 Semitone) ใน 1 ช่วงเสียง (1 Octave) ค่าของเซนต์ถูกกำหนดให้ 1 เซนต์เท่ากับ 1/100 ครั้งเสียง ฉะนั้นใน 1 ช่วงเสียงเท่ากับ 1200 เซนต์ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงระบบแบ่งเท่า

²² Myers, Helen . 1992. *Ethnomusicology An Introduction*. New York : W.W.Norton & Company : Inc.Center. p. 34.

2.1.5 แนวคิดและทฤษฎีในการแบ่งหมวดหมู่เครื่องดนตรี

Curt Sachs และ Eric M. Von Hornbostel²³ เสนอแนวทางการจัดหมวดหมู่เครื่องดนตรีที่เรียกกันว่า ระบบ Hornbostel & Sachs โดยแบ่งเครื่องดนตรีออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. เครื่องสาย (Chordophones) เครื่องดนตรีในตระกูลนี้ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของสายเป็นแหล่งกำเนิดเสียง วิธีการผลิตเสียงทำได้ในหลายลักษณะ เช่น วิธีดีดด้วยไม้ หรือ นิ้ว วิธีสีด้วยคันชัก วิธีตี เป็นต้น

2. เครื่องลม (Aerophones) เครื่องดนตรีที่ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของอากาศ หรือ ลม เป็นหลักสำคัญ กระแสลมถูกบังคับให้พุ่งไปปะทะ หรือ ผ่านสิ่งอื่น (ลิ้น หรือ ปาก) แล้วเกิดเสียงขึ้น ในขณะที่มีลำท่อที่มีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันทำหน้าที่เป็นตัวกำพร และ เปลี่ยนแปลงระดับความสูง - ต่ำ ของเสียง

3. เครื่องเคาะประเภทพ่อน - แวง (Idiophones) ลักษณะที่สำคัญของเครื่องดนตรีประเภทนี้เป็นวัตถุต้นทึบ คุณภาพของเสียงเกิดจากการตี หรือ กระแทกของวัตถุที่มีคุณลักษณะที่ต่างกัน เช่น โลหะ ไม้ เป็นต้น

4. เครื่องหนัง (Membranophones) เครื่องดนตรีประเภทนี้ เกิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของหนัง โดยมีหุ่นกลองทำหน้าที่เป็นตัวกำพร หรือ ขยายเสียง

5. เครื่องไฟฟ้าและ เครื่องกล (Electronophones) เครื่องดนตรีในตระกูลนี้ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของเครื่องกล และ เครื่องไฟฟ้า เครื่องดนตรีกลุ่มนี้ไม่มีกล่องเสียง (Soundboard) เช่น ออร์แกน เปียโนไฟฟ้า กีตาร์ไฟฟ้า เป็นต้น

²³ Curt Sachs. 1940. *The History of Musical Instruments*. New York : W.W. Norton & company, inc. p. 445-467.

ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์²⁴ กล่าวถึงเครื่องลม หมายถึง เครื่องดนตรีที่ผลิตเสียงขึ้น โดยอาศัยการสั่นสะเทือนของอากาศ หรือลมเป็นสำคัญ ซึ่งกระแสลมนั้น จะถูกบังคับให้พุ่งไปปะทะ หรือผ่านสิ่งอื่น (ลิ้นหรือปาก) แล้วเกิดเสียงขึ้น ในขณะที่ลำท่อที่มีรูปร่าง ลักษณะที่แตกต่างกัน ทำหน้าที่เป็นตัวกำธร และเปลี่ยนระดับความสูง - ต่ำของเสียง การเกิดเสียงของเครื่องเป่า มี 5 วิธี ได้แก่

1. ลมปะทะขอบหรือคม เครื่องเป่าประเภทนี้ ลมจะถูกบังคับให้พุ่งปะทะมุมหรือคมที่แหลม ซึ่งวางขวางทางลมอยู่ เช่น ลมในการเป่าขลุ่ย จะปะทะหรือกระทบกับปากนกแก้วทำให้เกิดเสียงขึ้นมา เช่นเดียวกับโหวดของอีสาน จะกระทบกับขอบด้านในของหลอดไม้ไผ่ เป็นต้น

2. ลมปะทะกับลิ้นเดี่ยว เครื่องเป่าประเภทนี้ มีลิ้นบาง ๆ ผนึกขวางช่องทางแคบ ๆ ซึ่งลมจะถูกบังคับให้พุ่งเข้าไป เสียงที่เกิดขึ้นจะเข้าไปในลำท่อ ซึ่งยาวหรือสั้นเพื่อเปลี่ยนระดับเสียง ได้โดยการปิดเปิดรูที่เจาะไว้บนท่อลมนั้น เช่น แซกโซโฟน

3. ลมปะทะลิ้นคู่ เครื่องเป่าประเภทนี้ ช่องทางลมที่เข้าสู่ท่อลมจะถูกขนาบด้วยวัตถุบาง ๆ คู่หนึ่ง เรียกว่า ลิ้นคู่ โดยปกติใช้ใบไม้ตระกูลปาล์ม เช่น ใบตาล เสียงที่เกิดจากลมปะทะเข้าไป ในท่อลมจะถูกเปลี่ยนระดับเสียงให้สูง หรือต่ำด้วยการปิดเปิดรูที่เจาะไว้บนท่อลมนั้น เช่น ลมในการเป่าปี่แนจะปะทะกับลิ้นปี่แน เป็นต้น

4. ลมสะบัดอิสระ เครื่องเป่าประเภทนี้ ลิ้นมีลักษณะเป็นรูปตัว V แฉกยาว เมื่อลมมาปะทะจะสะบัดลิ้นให้กระพือเข้าออก ทำให้เกิดช่องให้ลมเข้าไปสู่ท่อลมได้ เช่น ลมในการเป่าปี่จุม

5. ลมถูกอัดจากริมฝีปาก เข้าไปในกำพวดรูปถ้วย ซึ่งมีท่อเล็ก ๆ ต่อไปยังท่อลมหลักที่เป็นตัวกำธร และเปลี่ยนระดับเสียง การเปลี่ยนระดับทำได้โดยการเปลี่ยนความยาวของท่อลูกสูบเปลี่ยนทางเดินลม หรือด้วยท่อที่สวมอีกชั้นหนึ่งซึ่งเลื่อนเข้าเลื่อนออกได้

2.1.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบเสียง

1) เสียง

เสียงดนตรีมักถูกกล่าวถึงว่าประกอบด้วย ระดับเสียง คุณภาพเสียง ความดังเบา และความสั้นยาวของเสียง องค์ประกอบเหล่านี้มีพื้นฐานทางฟิสิกส์ สามารถวัดหน่วยออกมาได้ เสียงเกิดขึ้นจากระบบสั่นสะเทือนที่ส่งการสั่นสะเทือน (Vibrations) ผ่าน มัชฌิม หรือตัวกลาง (Medium) เช่นอากาศ

²⁴ ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์. 2533. *สวนศาสตร์ของเครื่องดนตรีโดยสังเขป*. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง ภูมิ ปัญญาชาวบ้านล้านนา. วิทยาลัยครูเชียงใหม่. หน้า 5.

ของเหลว ของแข็ง ฯลฯ ในทางดนตรีนั้น ระบบที่ใช้มากที่สุดคือ การสั่นสะเทือนของสายขึงตึงและอากาศในท่อ

มนุษย์ได้ยินและรับรู้ลักษณะของเสียงด้วยความถี่หรือความสูงของเสียง (Pitch) และความดัง (Loudness) แทนที่จะเป็นความถี่ของคลื่นเสียง หูคนโดยปกติได้ยินเสียงที่ความถี่ในย่าน 20 Hz ถึง 20000 Hz และจะตอบสนองไวที่สุดที่ความถี่ประมาณ 3000 Hz แต่เครื่องดนตรีทั่วไปมีช่วงเสียงที่มีความถี่แคบกว่านี้ เช่น เสียงต่ำสุดของคีย์เปียโนประมาณ 30 Hz เสียงสูงสุดประมาณ 4000 Hz²⁵

2) ระดับเสียง

ระดับเสียง ถูกกำหนดด้วยการสั่นสะเทือนของวัตถุ วัตถุที่สั่นสะเทือนเร็วกว่าทำให้เกิดระดับเสียงสูงกว่าวัตถุที่สั่นสะเทือนช้ากว่าซึ่งให้ระดับเสียงต่ำกว่า เพราะการสั่นสะเทือนเร็วกว่าทำให้เกิดจำนวนรอบมากกว่านั่นเอง การสั่นสะเทือนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความถี่ (Frequency) ความถี่วัดด้วยการนับจำนวนครั้งหรือรอบต่อ 1 วินาที จำนวนรอบต่อ 1 วินาทีสามารถเรียกเป็นหน่วยสั้น ๆ ว่า เฮิร์ตซ์ (Hertz หรือย่อลงด้วย Hz) ดังนั้น ถ้ากล่าว ความถี่ 40 Hz หมายความว่า เกิดการสั่นสะเทือน 40 รอบต่อ 1 วินาที ระดับเสียงที่ 40 Hz จะต่ำกว่าระดับเสียงที่ 50 Hz การพิจารณาระดับเสียงต้องนับรวมแรงดันสเปคตรัมและความยาวเสียงร่วมด้วย มาตรฐานเสียงได้ผลสรุปลงในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1939 ในการประชุม International Conference ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ สกอตแลนด์ และอิตาลี การประชุมลงมติรับรองให้ $a^1 = 440$ Hz

วาสิษฐ จรรย์ยานนท์ (2538: 15) กล่าวถึงระดับเสียงว่า หมายถึง คุณลักษณะของเสียงที่บอกให้ทราบว่าเสียงนั้น “สูง” หรือ “ต่ำ” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นคุณสมบัติทางจิตวิสัยของเสียงซึ่งกำหนดตำแหน่งในบันไดเสียงของมัน ระดับเสียงเกี่ยวข้องโดยตรงกับความถี่ ระดับเสียงต่ำสุด ที่ใช้ในการดนตรีคือเสียงดับเบิ้ลเบสและเบสทุบา (30-40 Hz) ส่วนเสียงที่ต่ำที่สุดของลิมนิ้วเปียโน คือ AAA (27.5 Hz) และเสียงที่สูงที่สุดของเปียโนปัจจุบันคือ c⁷ (4,180 Hz โดยประมาณ) ในระบบแบ่งเท่าปัจจุบันกำหนดให้ $a^1 = 440$ Hz

จากนี้ จะได้ความถี่ของเสียง a ในระดับต่าง ๆ ดังนี้

AAA	=	27.5	Hz
AA	=	55	Hz

²⁵ วาสิษฐ จรรย์ยานนท์ . 2542. ส่วนฯ เล่มน้อย:ธรรมชาติของดนตรี. กรุงเทพฯ ฯ หน้า 9.

A	=	110	Hz
a	=	220	Hz
a ¹	=	440	Hz
a ²	=	880	Hz
a ³	=	1,760	Hz
a ⁴	=	3,520	Hz

จากหลักการดังกล่าวทำได้ทราบถึงระดับเสียงต่าง ๆ ซึ่งเสียงที่ตรงกับค่าความถี่ที่ 440 Hz นั้นใช้สัญลักษณ์ a¹

2.1.7 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1) ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

พิจานและแมนสเฟลด²⁶ กล่าวว่า การที่เรานึกถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น มาจากความต้องการที่จะศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมชนชาติ และการดำรงชีวิตที่แตกต่างออกไปจากที่อยู่อาศัยเดิม ทั้งนี้เกิดจากสัญชาตญาณของความอยากรู้อยากเห็นในตัวของเราเอง

พะยอม ธรรมบุตร²⁷ ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิตมรดกทางวัฒนธรรม ศิลปะ อดสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะมาเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้าหัตถกรรม พิพิธภัณฑ์ทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดก ต่าง ๆ

ราณี อธิชัยกุล²⁸ ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า การท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปะวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งเทศกาลประเพณี

²⁶ Pizan, A. & Mansfeld. 1999. *Y. Consumer : Behavior in Travel and Tourism*. Oxford : The Haworth Press. p. 69.

²⁷ พยอม ธรรมบุตร . 2548. เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 1.

²⁸ ราณี อธิชัยกุล . 2546. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว Professional experience in tourism management. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. หน้า 83.

รติกา อังกูร²⁹ ให้คำจำกัดความว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความงดงามทางศิลปวัฒนธรรมไทย ที่มีความวิจิตรอลังการ และแตกต่างจากชาติอื่น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังเป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยว

2) ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชนัญ วงษ์วิภาค³⁰ ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

2.1) ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก นำเงินตราเข้าประเทศมากที่สุดเมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่างๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ไปสู่แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

2.2) ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่น ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกันของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก

²⁹ รติกา อังกูร. 2549. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารการวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 80.

³⁰ ชนัญ วงษ์วิภาค. 2545. ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 271.

3) การท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.1) ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รชพร จันทรสว่าง³¹ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน พื้นฐานสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นด้วยการสร้างงานและกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด³² กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านการดำเนินการบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการจัดการผลประโยชน์ โดยอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น

เทิดชาย ช่วยบำรุง³³ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึงการท่องเที่ยวที่เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และสถานที่ให้ดำรงอยู่ โดยผนวกการท่องเที่ยวไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศในชุมชน หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ไม่รบกวนหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและสถานที่

3.2) ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนา สวนศรี³⁴ กล่าวว่าสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ ผลจากการดำเนินการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์ตามมาทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ ทางตรง ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้กับคนในชุมชน ในทางอ้อม ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นและก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณประโยชน์ของชุมชน

³¹ รชพร จันทรสว่าง. 2546. เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 24.

³² มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. 2548. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 90.

³³ เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2550. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ใน การประชุมเทศกาลการท่องเที่ยวไทย. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. หน้า 110.

³⁴ พจนา สวนศรี. 2546. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: Community Based Tourism Handbook . กรุงเทพฯ : มายด์ กราฟิค. หน้า 24.

เทิดชาย ช่วยบำรุง³⁵ กล่าวว่าลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวขนาดเล็กที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้คนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของชุมชน มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและสถานที่ในพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างต้องยึดถือสอดคล้องกับท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต้องทำให้สิ่งสามัญธรรมคาเป็นสิ่งที่พิเศษสำหรับนักท่องเที่ยว

3.3) คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะคำนึงถึงผลประโยชน์และสิ่งที่ชุมชนจะได้รับในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังนี้

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังสมาชิกของชุมชนในฐานะของการเป็นเจ้าของที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์ไม่ต้องผ่านนายหน้าอันเป็นการจัดสรรรายได้ทางตรงให้แก่คนในชุมชน
2. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับผลประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง การสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่มีส่วนสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกในชุมชน
3. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน เนื่องจากความพยายามนำวิทยาการสมัยใหม่แบบตะวันตก เข้ามาสู่ชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งต้องมีการสร้างสำนึกร่วมกับชุมชนให้มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนของตนเอง
4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึกในการเคารพและช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว
5. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวมีความเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่มองว่าใครเจริญหรือด้อยกว่า และที่สำคัญ การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้เกิดสติ เกิดปัญญา ทั้งผู้เที่ยวและผู้ต้อนรับ

³⁵ เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2550. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในการประชุมเทศกาลการท่องเที่ยวไทยม . การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. หน้า 110.

2.2 สารัตถะที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังนี้

2.2.1 ชาวม้ง

2.2.1.1 ประวัติความเป็นมา

ความเป็นมาของชาวม้ง ไม่มีหลักฐานที่บ่งชี้ได้แน่ชัดว่ามาจากที่ใด ทั้งนี้เนื่องจากชาวม้งไม่มีตัวหนังสือ จึงไม่มีการจดบันทึก เอกสารจากแหล่งต่าง ๆ ก่อให้เกิดความสับสน เนื่องจากคำที่ใช้เรียกชาวม้ง ที่นักวิชาการเชื่อว่าเป็นคำที่ใช้เรียกม้ง มีหลากหลาย เช่น แม้ว เมี่ยน เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันก็ยังเกิดความสับสน จึงไม่สามารถสรุปประวัติความเป็นมาได้แน่นอน เป็นเพียงนิทานบอกเล่าต่อ ๆ กันมาว่า ถิ่นกำเนิดชาวม้งมาจากดินแดนที่มีอากาศหนาวเย็น ปกคลุมด้วยหิมะ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นดินแดนทางตอนเหนือของประเทศจีนเมื่อถูกรุกรานจึงถอยร่อนลงมายังดินแดนประเทศมองโกเลีย ต่อมายังตอนเหนือของจีนแถบลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง และแม่น้ำเหลือง และเคลื่อนย้ายลงมาสู่คาบสมุทรอินโดจีน

ดังที่บาทหลวงชาวฝรั่งเศสชื่อ เอฟเอ็ม ซาวินา (F.M. Savina) เขียนหนังสือประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับม้ง ทั้งนี้เขาไม่ได้เรียกชาวม้งว่า “ม้ง” แต่เรียกว่า “เหมียว” ซาวินาให้ความรู้กล่าวโดยสรุป ว่าคนเหมียวได้ถูกกล่าวถึงเมื่อประมาณ 2,700 ปี ก่อนคริสตกาล ในสมัยนั้นคนเหมียวอยู่กันอย่างปรองดอง เมื่อถึงเวลาหนึ่งพวกเหมียวเริ่มวิตกกังวลที่ชาวจีนเพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้น และขยายอาณาเขตอย่างรวดเร็ว ในที่สุดก็รุกรานคนเหมียว จีนรวมตัวกันภายใต้การนำของฮวนหยวน ยกทัพโจมตีชาวเหมียว เป็นฝ่ายชนะเหมียวซึ่งมี เซอโหย่ว เป็นผู้นำจากการชนะศึกครั้งนั้น ฮวนหยวนได้เป็นพระจักรพรรดิ ได้รับการขนานนามใหม่ว่า หวงตี้หรือ จักรพรรดิเหลือง หลังจากนั้นชาวจีนกับชาวเหมียวก็รบกันอยู่เรื่อย ๆ แถบลุ่มแม่น้ำเหลืองและลุ่มแม่น้ำหวาย

ตามบันทึกประวัติศาสตร์จีน กล่าวไว้ว่า พวกเหมียวถูกเนรเทศไปตามส่วนโค้งของแม่น้ำเหลือง ลงไปถึงมณฑลเกิ่นซี และกานซูในปัจจุบัน และอพยพจากที่ราบลุ่มแม่น้ำหวายข้ามแม่น้ำน้ำเงิน มุ่งสู่ทะเลสาบตงตึงและทะเลสาบโปหยาง ร่อนเร่ไปมณฑลหูเป่ย์ เกียงซี และหูหนานในปัจจุบัน เรียบและไปเรืองมาจนจรดทิวเขาซึ่งเป็นเขตแบ่งแยกระหว่างที่ราบลุ่มแม่น้ำน้ำเงินจากส่วนที่อยู่ทางตะวันตก แล้วพวกเขาก็อาศัยจนมณฑลราชอบจนถึงมณฑลสกีซู ที่ซึ่งจีนไม่เคยรุกรานและเป็นที่ยังพวกเขาอาศัยอยู่จนถึงปัจจุบัน³⁶

ประมาณกลางศตวรรษที่ 19 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับม้งเริ่มเสื่อมถอยลงเรื่อย ๆ การที่ชาวจีนข่มเหงชาวม้ง รังแกชาวม้งโดยตลอดทำให้เกิดกลุ่มกบฏอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชาวม้งส่วนหนึ่งอพยพมาทางใต้ ข้ามจากเขตภาคใต้ของจีนเข้าสู่ประเทศเวียดนาม ลาว และประเทศไทยในที่สุด

³⁶ F.M. Savina . อ้างใน ยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์, ความคิดทางปรัชญาในภาษาม้ง, 2546. หน้า 7-8.

2.2.1.2 การเข้ามาในประเทศไทย

ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ชาวม้งบางส่วน ถูกส่งไปอยู่ต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส แคนาดา สหรัฐอเมริกา เป็นต้น สำหรับประเทศไทยชาวม้งเริ่มเคลื่อนย้ายเข้ามาเมื่อประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว ราวปี พ.ศ. 2387-2417 โดยเข้าสู่ประเทศไทย 4 ทางด้วยกันคือ

- 1) บริเวณไชยบุรีของประเทศลาวเข้าสู่อำเภอปัว อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
- 2) บริเวณแขวงเมืองไซหรือแขวงอุดมชัยของประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว (สปป.ลาว) เข้าสู่เขต อำเภอเชียงของ อำเภอเทิง อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย
- 3) บริเวณภูคา-น่านเหวและด่านซ้าย จังหวัดเลย
- 4) บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน เข้าสู่ดอยอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันพบถิ่นที่อยู่ของชาวม้งกระจายอยู่ในเขต 14 จังหวัดภาคเหนือของไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดเลย และจังหวัดสระบุรี

2.2.1.3 ชาวม้งในประเทศไทย

ปัจจุบันชาวม้งในประเทศไทยสามารถแบ่งตามลักษณะการแต่งกาย ภาษา ได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ ม้งขาว และม้งเขียว และกลุ่มเล็ก ๆ อีก 1 กลุ่ม ลักษณะการแต่งกายของแต่ละกลุ่มมีดังต่อไปนี้

1) ม้งขาว(Hmoob dawb)

ทั้งผู้ชายและผู้หญิงสวมกางเกงเหมือนกางเกงจีน ผู้หญิงมีผ้าที่เรียกว่า เซ้ (Sev) มีลักษณะเป็นผ้าบางห้อยลงมาทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ส่วนผู้ชายมี ซี (Siv) เป็นผ้าผืนยาวมัดรอบเอว ปล่อยชายห้อยมาด้านหน้า ผู้หญิงมีผ้ายาวสีดำพันรอบศีรษะ เสื้อทั้งชายและหญิง ผ่าอกตลอดแต่เสื้อผู้หญิงมีผ้าขื่อ อยู่ด้านหลัง ส่วนผู้ชายไม่มี ในโอกาสพิเศษเช่น เทศกาลขึ้นปีใหม่ โดยใส่กระโปรงทำจากใยกล้วย สีสาวล้วน

2) ม้งเขียว (Hmoob ntsuab)

ผู้หญิงใส่กระโปรงสีดำ สีเขียว หรือสีน้ำเงิน ส่วนผู้ชายใส่กางเกงเป้ายาวกว่ากางเกงม้งขาว ขากางเกงเล็กกว่าและมีการประดับลวดลาย ใช้ซี (Siv) กว้างกว่า ชายผ้าตัดเฉียงเวลาห้อยลงมาปลายจะเฉียงเข้าหากัน เซ้ (Sev) ของม้งเขียวกว้างกว่าของม้งขาว ปรกติไม่มีผ้าพันรอบศีรษะเหมือนม้งขาว

3) มั่งกั่ว บ้า (Hmoob quas npab)

ทั้งผู้ชายและผู้หญิงแต่งตัวเหมือนม้งขาว ต่างกันตรงแขนเสื้อผู้หญิงที่ประดับลวดลายคาดเป็นวงรอบแขนเสื้อทั้งสองข้างตั้งแต่แขนจนถึงข้อมือ เป็นชั้น ๆ ปัจจุบันชุดมั่งกั่วบ้าเปลี่ยนแปลงกลมกลืนกับม้งขาวและ มั่งเขียวจนยากที่จะแยกออกจากกันได้

2.2.3.4 ลักษณะทางสังคม

สังคมชาวม้งเป็นสังคมที่ผู้ชายเป็นผู้ที่มีบทบาทมากกว่าผู้หญิง ทั้งในแง่การปกครอง การประกอบพิธีการต่าง ๆ ตลอดจนการสืบวงศ์ตระกูล ทั้งนี้เพราะชาวม้งแต่ละกลุ่มมีความสัมพันธ์กันตามตระกูลหรือแซ่ นอกจากเป็นการแบ่งกลุ่มให้เห็นถึงความแตกต่างแล้ว ยังเป็นตัวกำหนดแนวทางในการปฏิบัติของลูกหลานอีกด้วย ชาวม้งยึดสายตระกูลของบิดาหรือผู้ชายเป็นหลัก ลูกชายเป็นผู้สืบตระกูล ส่วนลูกสาวเมื่อแต่งงานต้องเปลี่ยนนามสกุลตามสามี

ปัจจุบันม้งในประเทศไทยประกอบด้วย 15 ตระกูล ดังนี้³⁷

- 1) แซ่ลี เรียกว่า มั่งลี หรือมั่งจาย
- 2) แซ่ว่าง เรียกว่า มั่งว่าง หรือมั่งว่าง
- 3) แซ่ฟ้า เรียกว่า มั่งฟ้า หรือมั่งฟ้า
- 4) แซ่ย่าง เรียกว่า มั่งย่าง หรือมั่งย่าง
- 5) แซ่โซ้ง เรียกว่า มั่งโซ้ง หรือมั่งเมาะ
- 6) แซ่มัว เรียกว่า มั่งมัว หรือมั่งหย่า
- 7) แซ่หาร เรียกว่า มั่งห้า หรือมั่งตา
- 8) แซ่วือ เรียกว่า มั่งวือ
- 9) แซ่เท้า(ท่อ) เรียกว่า มั่งท่อ หรือมั่งตู
- 10) แซ่เล้า(โล่, กือ) เรียกว่า มั่งเล้า หรือมั่งกือ
- 11) แซ่จาง เรียกว่า มั่งจาง
- 12) แซ่จ้าว เรียกว่า มั่งปลัว
- 13) แซ่เหอ (เฮ้อ) เรียกว่า มั่งเฮ้อ หรือ มั่งกลัว
- 14) แซ่กง เรียกว่า มั่งกง
- 15) แซ่เส เรียกว่า มั่งเส หรือ มั่งเส

³⁷ อ่างทอง จรุงสกุลวงศ์. 2549. ครัวบ่ล่าย ในสังคมวัฒนธรรมชนเผ่าม้งจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ความสัมพันธ์ทางแซ่ตระกูลที่กล่าวมา แซ่ไม่ได้เป็นตัวแบ่งแยกม้งเขียวหรือม้งขาว กล่าวคือทั้งม้งเขียวและม้งขาวอาจแซ่เหมือนกันก็ได้ ในขณะที่เดียวกันแซ่เหมือนกันก็มีความแตกต่างกันออกไปในรายละเอียดย่อยอีกเช่นกัน ซึ่งรายละเอียดย่อยเหล่านี้มีผลต่อพิธีกรรม ความเชื่อของแต่ละกลุ่มตั้งแต่เกิดจนถึงตาย อาจกล่าวได้ว่า ชาวม้งมีระเบียบสังคมที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของความเป็นเครือญาติ เริ่มตั้งแต่ครอบครัว สายตระกูลและแซ่ตระกูล โดยมีความสัมพันธ์ทางการแต่งงานเป็นเครื่องเชื่อมโยงแซ่ตระกูลต่าง ๆ

2.2.1.5 ความเชื่อ

ชาวม้งมีความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ว่าลี้ลับมีผีหรือวิญญาณอยู่ในนั้น เช่น ผีที่อยู่ตามลำน้ำต้นไม้ ไร่ นา บ้านเรือน อำนาจลี้ลับเหล่านี้สามารถบันดาลความทุกข์สุขต่อความเป็นอยู่ของตนได้ นอกจากนี้ยังเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ แต่จะเกิดเป็นอะไรนั้นขึ้นอยู่กับความผิด ความดี ที่ทำไว้ตอนยังมีชีวิตอยู่ สิ่งต่าง ๆ ที่ม้งนับถือพอสรุปได้ดังนี้

- 1) เทพผู้มีอำนาจในการสร้าง (Yawm saub)
- 2) เทพผู้มีอำนาจทำลาย (Yawm txwg nyoog)
- 3) หมอผีและผีทั่วไป (Txiv neeb)
- 4) ผีบรรพบุรุษ (Puj yawm txwv koob)
- 5) ผีบ้านผีเรือน (Dab khua hauv vaj tse) ประกอบด้วย
 - ซื่อกะ (Xwm kab) - เส้าเอก (Neej dab)
 - ผีเตาไฟใหญ่ (Dab qhov txog)
 - ผีเตาไฟเล็ก (Dab qhov cub)
 - ผีประตู (Dab qhov rooj)

ในแต่ละปีหัวหน้าครอบครัวหรือหมอผีต้องสังเวยผีต่าง ๆ เหล่านี้อย่างน้อยปีละครั้ง ปัจจุบันสังคมม้งมีการติดต่อกับสังคมภายนอก ส่งอิทธิพลให้ความเชื่อบางอย่างของม้งสูญหายไป แม้ชาวม้งส่วนใหญ่ยังนับถือความเชื่อต่าง ๆ ดังเดิม แต่มีบางส่วนที่เปลี่ยนความเชื่อไปนับถือศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์

2.2.1.6 ประเพณี

1) ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

ในอดีตม้งให้กำเนิดบุตรเองตามบ้าน โดยมีหมอดำแขกคอยช่วย เมื่อคลอดบุตรแล้วหากเป็นเด็กผู้ชายจะนำรกไปฝังไว้ที่เสาเอกของบ้านเมื่อเติบโตจะได้สืบสกุล หากเป็นลูกสาวจำนำไปฝังใต้ห้องนอนที่เสาเตียง ในการฝังหากต้องการให้ลูกคนถัดไปเป็นเพศชายให้ฝังคว่ำ หากต้องการให้เป็นหญิงให้ฝังหงาย เมื่อให้กำเนิดบุตรแล้วจะมีพิธีอยู่ไฟ เมื่ออายุครบ 3 วัน จะมีการเรียกขวัญ เพื่อดึงชื่อให้เด็ก นอกจากนี้เด็กบางคนอาจต้องทำพิธีต่อสะพานเพื่อรับขวัญมาหา

2) ประเพณีปีใหม่

เทศกาลฉลองปีใหม่ม้งหรือที่ม้งเรียกกันว่า“น่อเป่โจ้”(Noj peb caug) ถือเป็นเทศกาลหนึ่งในรอบปี โดยปรกติจะจัดขึ้นระหว่างเดือน ธันวาคม-มกราคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้างขึ้นข้างแรมและความเห็นร่วมกันของคนในหมู่บ้านด้วย กล่าวคือปีใหม่จะเริ่มทำพิธีส่งท้ายปีเก่าตอนเย็นของวันแรม 15 ค่ำ วันรุ่งขึ้นก็จะเป็นวันปีใหม่ (ขึ้น 1 ค่ำ) ม้งให้ความสำคัญกับปีใหม่มาก ทั้งนี้เพราะเป็นช่วงที่ว่างเว้นจากการทำไร่ ทำนา สังคมสมัยก่อนการคมนาคมไม่สะดวก การเดินทางไปต่างถิ่นต้องใช้เวลานาน ปีใหม่ม้งจึงเป็นโอกาสที่จะได้ไปพบปะกับคนต่างหมู่บ้าน เป็นโอกาสที่เครือข่ายจะได้มาพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ในรอบปีที่ผ่านมา พร้อมทั้งมีการขับร้อง เล่นเครื่องดนตรีต่าง ๆ อย่างสนุกสนาน และยังเป็นวันที่จะเริ่มทำสิ่งใหม่ ๆ แม้ปัจจุบันสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป เทคโนโลยี การคมนาคมสะดวกมากขึ้น การประกอบอาชีพขึ้นอยู่กับระบบทุนนิยม ปีใหม่ม้งยังได้เห็นการขับร้องบทเพลง การเล่นเครื่องดนตรีต่าง ๆ

ก่อนวันปีใหม่มีการเตรียมอาหาร เลี้ยงสัตว์เครื่องนุ่งห่มเพื่อเตรียมรับวันปีใหม่มีการปัดเป่าสิ่งร้ายความต่าง ๆ ตลอดจนการเรียกขวัญพืชพันธุ์ต่าง ๆ เมื่อผ่านช่วงเที่ยงคืน มีการยิงปืนเพื่อต้อนรับปีใหม่ วันแรกของวันปีใหม่มีการเลี้ยงอาหารบรรพบุรุษและเรียกขวัญให้กับสมาชิกในครอบครัว เทศกาลปีใหม่เป็นช่วงที่ลูกหลานจะได้มีโอกาสไปไหว้สุสานบรรพชน ได้ไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลนอกจากนี้ยังมีกิจกรรมสนุกสนานต่าง ๆ เช่น การลูกช่วง การละเล่นเครื่องดนตรีต่าง ๆ

3) ประเพณีการแต่งงาน

ประเพณีการแต่งงาน เมื่อฝ่ายชายและฝ่ายหญิงตกลงที่จะใช้ชีวิตร่วมกัน ฝ่ายชายต้องหาเถาเถาหรือพ่อสื่อไปสู่ขอ หรือไปขอหมั้นไว้ก่อนก็ได้ บางกรณีอาจเป็นการหมั้นตั้งแต่ยังเด็ก เมื่อทำการสู่ขอเสร็จแล้ว หากฤกษ์เพื่อจัดพิธีแต่งงาน พ่อแม่ฝ่ายชายต้องเตรียมอาหาร เงินสินสอด ไปทำพิธียังบ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิง ในบางครั้งหากฝ่ายชายยังขัดข้องเรื่องสินสอดก็อาจจัดงานเพียงเล็กน้อยเพื่อเจรจา และทำพิธีเพื่อ

เปลี่ยนผีบ้านผีเรือนฝ่ายหญิงไปปรับผีของฝ่ายชายเท่านั้น ค่อยทำพิธีแต่งงานจริง ๆ ในโอกาสต่อไป ปัจจุบันเนื่องด้วยความเชื่อ ค่านิยมและระบบเศรษฐกิจ ทำให้พิธีแต่งงาน อาจมีความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ออกไปบ้างเล็กน้อย

4) ประเพณีการตาย

เมื่อทราบว่ามีคนไม่สบาย ญาติพี่น้องจะมารวมดูแล เมื่อสิ้นลมหายใจ มีการยิงปืนเพื่อส่งสัญญาณว่ามีคนเสียชีวิตในหมู่บ้าน จัดเตรียมกำลังคนและอุปกรณ์ที่จะใช้ในพิธีต่าง ๆ ปกัอาหารหรือเรื่องระยะเวลาในการจัดพิธีศพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์และจำนวนลูกหลานก่อนนำศพไปฝังหนึ่งวัน มีพิธี **ควจื่อ** (Qhua txws) เป็นวันที่ญาติมิตรจากต่างถิ่นมารวมกัน อย่างพร้อมเพรียง ตอนเย็นมีการสวด **จีไซ่** (Txib xaib) มีลักษณะเป็นคำสอนเป็นคติเตือนใจ และอวยพรสำหรับลูกหลาน วันรุ่งขึ้นตอนบ่าย ๆ ถึงนำศพไปฝัง หลุมศพของแต่ละตระกูลมีความแตกต่างกันออกไป เช่นทำหลุมแบบม้ง แบบจีน แบบลื้อมั่ว แบบไม้อ้อมั่ว เป็นต้น

2.2.1.7 ชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่

เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีพื้นที่ทั้งหมด 20,107,057 ตารางกิโลเมตร ซึ่งนับว่า มีพื้นที่มากที่สุด ในประเทศ พื้นที่ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ พม่า

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดลำพูน จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ จังหวัดตาก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดเชียงรายและจังหวัดลำปาง

จังหวัดเชียงใหม่แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 23 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอหางดง อำเภอแม่แตง อำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอเชียงดาว อำเภอสันทราย อำเภอฝาง อำเภอฮอด อำเภอก้อย อำเภอพร้าว อำเภอแมริม อำเภอสะเมิง อำเภอจอมทองอำเภอแม่แจ่ม อำเภอสันป่าตอง อำเภอแม่อาว อำเภอดอยเต่า อำเภอเวียงแหง อำเภอไชยปราการ อำเภอแม่วาง อำเภอดอยหล่อ และ กิ่งอำเภอแม่ออน

สภาพภูมิประเทศประกอบด้วยเทือกเขาที่สลับซับซ้อน มีชนเผ่าต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วไป ชนเผ่าที่พบมากในเขตจังหวัดเชียงใหม่ได้แก่ ปกาเกอญอ หรือ กะเหรี่ยง ลีซู หรือ ลีซอ และ แม้ว หรือ ม้ง ทั้งนี้ชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวม้งที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศไทยบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน เข้าสู่ดอยอ่างขาง อำเภอฝาง ก่อนจะกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่

จำนวนหมู่บ้านม้งที่กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่มีดังนี้³⁸

อำเภอเมือง 2 หมู่บ้าน

อำเภอแมริม 5 หมู่บ้าน

อำเภอพร้าว 1 หมู่บ้าน

อำเภอแม่แจ่ม 15 หมู่บ้าน

อำเภอแม่แตง 3 หมู่บ้าน

อำเภอจอมทอง 5 หมู่บ้าน

อำเภอสะเมิง 3 หมู่บ้าน

อำเภอแม่วาง 7 หมู่บ้าน

อำเภอหางดง 5 หมู่บ้าน

อำเภออมก๋อย 3 หมู่บ้าน

อำเภอฮอด 2 หมู่บ้าน

อำเภอเชียงดาว 2 หมู่บ้าน

2.2.1.8 ดนตรีม้ง

ดนตรีเป็นศิลปะที่ฝังแน่นอยู่ในวิถีชีวิตของชาวม้งตั้งแต่อดีตอันยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันม้งจะได้รับอิทธิพลและกระแสวัฒนธรรมจากสังคมภายนอก แต่ดนตรีม้งก็ยังสามารถคงความเป็นเอกลักษณ์อยู่ได้ ดนตรีม้งมีความหลากหลายทั้งด้านเครื่องดนตรีและการขับร้อง สรุปได้ดังนี้

1) ขั่วโบลง

ขั่วโบลงหรือการเป่าใบไม้ โดยการใช้ริมฝีปากหนีบใบไม้ แล้วเป่าให้เกิดเสียง การเป่าใบไม้ไม่มีบทเพลงเฉพาะ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เป่าเป็นสำคัญ การเป่านี้นอกจากเป่าเพื่อความสนุกสนาน ระบายความทุกข์สุขในใจแล้ว ยังใช้เป่าสื่อสารโต้ตอบกัน แต่การเป่ามีข้อกำหนดไม่ให้เป่านาน ทั้งนี้เชื่อว่าการเป่าสามารถใช้เรียกผีสางานางไม้ได้

³⁸ อ้างทอง จรูญสกุลวงศ์. 2549. ตรีบายลาย ในสังคมวัฒนธรรมชนเผ่าม้งจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

2) ต้า

ต้าเป็นการเรียกเครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายขลุ่ย เมื่อม้งเขียนเป็นภาษาไทย นิยมใช้คำว่า ขลุ่ย แทนทั้งหมด ทั้งที่ความจริงมีหลายชนิด แตกต่างกันไปเล็กน้อย โดยทั่วไปขลุ่ย ทำจากไม้ไผ่ ยาวประมาณ 1 ฟุต เจาะรูแตกต่างกันออกไปตามชนิดของขลุ่ย ใช้เป่าเพื่อความสนุกสนาน ได้ตอบระหว่างหนุ่มสาว หรือแทนความรู้สึกของสภาพจิตใจของผู้นั้น

3) จาง

เป็นเครื่องดนตรีคู่กายใจ ของหนุ่มสาวม้ง มีลักษณะคล้ายกับจิ้งหรีดที่พบในวัฒนธรรมอื่น ๆ ทำจากทองเหลือง ใช้เป่าเพื่อระบายความรู้สึกในใจ ได้ตอบกันระหว่างหนุ่มสาวสามารถเป่าได้หลากหลายรูปแบบ เนื้อหาของจางนั้นมีหลากหลายเรื่องราว แล้วแต่จะเป่าพูดถึงเรื่องอะไร อาจจะเป็นเนื้อหาที่คิดเองทำเองก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามหลักการเนื้อหาที่เป่า หรือจะเป็นเรื่องราวที่พรรณนาให้เห็นภาพความสวยงามของสาว เมื่อเทียบกับดอกไม้ใบหญ้า

4) เก้ง

เก้งหรือ แคนม้ง เป็นเครื่องดนตรีที่มีท่อทำจากลำไม้ไผ่ 6 ลำ ภายในบรรจุลันเลียบเข้ากับตัวเก้งซึ่งทำจากไม้เนื้อแข็ง เก้งถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง ม้งจะใช้เก้งเป่าในพิธีงานศพเป็นหลัก มีความเชื่อว่าเป็นเครื่องนำทางดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่ปรโลก หรือแดนของบรรพบุรุษ ฉะนั้นในธรรมเนียมม้งจึงห้ามมิให้ฝึกเป่าแคนภายในบ้าน ส่วนใหญ่จะฝึกในที่ห่างไกลจากหมู่บ้านซึ่งมักจะเป็นที่ปักพิงตามไร่สวน

5) ต้าว

ต้าวเป็นเครื่องดนตรีของ ม้งที่มีลักษณะเป็นกลองสองหน้า หรือหนึ่งหน้าก็ได้ทำจากไม้ โดยใช้แผ่นหนังสัตว์สองแผ่นมาประกอบเข้ากับโครงตัวกลองทั้งสองด้าน ริมขอบของแผ่นหนังทั้งสองแผ่น เจาะรูเป็นคู่ ๆ สำหรับเสียบสลักไม้เล็ก ๆ เพื่อใช้เชือกร้อยสลักไม้ของแผ่นหนังทั้งสองด้านดึงเข้าหากัน หากทำเป็นกลองหน้าเดียวก็ใช้หนังแผ่นเดียว ส่วนกลองอีกหน้าหนึ่งก็ใช้ไม้มายึดประกบเท่านั้น ไม้ตีกลองทำจากไม้

6) ต้าเลีย

เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี มีลักษณะคล้ายสะล้อทางภาคเหนือ มีขนาดเล็กใหญ่ แตกต่างกันไป กะโหลกทำจากผลน้ำเต้าแห้ง นำใยกล้วยขมมาปั่นเป็นเส้นขัดด้วยจีฟั้งจึงแทนเส้นลวดจำนวนสองสาย ยึดด้วยลูกบิด คันชักทำจากไม้หรือไม้ไผ่ สายคันชักทำจากใยกล้วยขัดจีฟั้งเช่นกัน ใช้บรรเลงเดี่ยวและได้ตอบระหว่างกันได้

7) ตรีบถ่าย

ตรีบถ่ายเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่ามีลิ้น ทำจากไม้ไผ่ มีความแตกต่างกันไปตามขนาดและระดับเสียง ช่องใส่ลิ้นจะอยู่ด้านบนถัดจากข้อไม้ไผ่ แผ่นลิ้นทำจากทองเหลืองทองแดงและเงินเป็นรูปตัว V รูเพื่อเปลี่ยนระดับเสียงของตรีบถ่ายมี 6-7 รู มีรูนิ้วหัวแม่มือ ด้านปลายของเลาตรีบถ่ายมีลำโพงทำจากผลน้ำเต้าแห้งเครื่องเป่าในลักษณะนี้สามารถพบเห็นได้ในวัฒนธรรมอื่น ๆ อีก เช่น ปี่จุม ในวัฒนธรรมล้านนา ปี่โจรง และปี่เสี้ยนในวัฒนธรรมอีสานใต้ เป็นต้น ทั้งด้านการเจาะรู การติดลิ้น วิธีการเป่า ลิ้น มีลักษณะคล้าย ๆ กัน มีความต่างในรายละเอียดบ้างเล็กน้อย

2.2.3 ชาวม้งในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม

จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาวิจัยเรื่อง ดนตรีของชาวม้งในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ผู้วิจัย ศึกษาภูมิหลังของชาวม้งในเขตพื้นที่บริเวณศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ทั้งนี้เนื่องจากมีชาวม้งอาศัยอยู่ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านแม่จิ

ประวัติความเป็นมา

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2527 ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ เป็นเขตพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 เป็นแหล่งกำเนิดลำธาร ปัญหาชาวเขาได้ทำลายป่าเพื่อเปิดที่ดินทำกินปลูกฝิ่น ทำให้ไร่เลื่อนลอย จึงตั้งเป็นศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยขึ้น เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพด้านเกษตรโดยแนะนำการปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่ๆ ทดแทนการปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอย สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของชาวเขาให้ดีขึ้น มีหมู่บ้านในความรับผิดชอบ 5 หมู่บ้าน เป็นชาวพื้นเมือง และชาวเขาเผ่าต่างๆ ได้แก่ ม้ง ลีซอ

ภูมิประเทศ สูงจากน้ำทะเลปานกลาง 580-1,460 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง

กำเนิดโครงการหลวง³⁹

³⁹ ชูลีทธิ์ ชูชาติ. 2553. โครงการหลวง พระราชกรณียกิจนวมินทร์มหาราชเพื่อปวงประชาราษฎร์. เชียงใหม่ : วนิศาการพิมพ์. หน้า 36.

ในปี พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์จัดตั้ง “โครงการหลวงพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา” เพื่อช่วยประสานงานกับหน่วยราชการต่าง ๆ และในปี พ.ศ. 2523 เปลี่ยนชื่อให้เหมาะสมเป็น “โครงการหลวง” ในระหว่าง พ.ศ. 2510 – 2529 หรือในระยะของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 ถึงฉบับที่ 5 ประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับการกำเนิด ของโครงการหลวงและการปฏิบัติงานของโครงการหลวงหลายประการทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ การ คมนาคม สังคมวัฒนธรรม และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

การเมือง

ตั้งแต่ พ.ศ. 2485 มีกลุ่มจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อย่างลับ ๆ ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเพิ่มมากขึ้น เมื่อประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองและเศรษฐกิจภายใต้การนำของพรรค คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเพียงพรรคการเมืองเดียวใน พ.ศ. 2492 จนกระทั่ง พ.ศ. 2508 เกิดการปะทะกัน ครั้งแรกระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐของไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่จังหวัดนครพนม จากนั้น ได้เกิดลุกลามสู่ภูมิภาคอื่น ๆ อันได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง

กระบวนการปราบปรามต่อสู้ระหว่าง รัฐบาลไทยและพรรคคอมมิวนิสต์ไทย ดำเนินไปอย่างเข้มข้น ระหว่าง พ.ศ. 2510 – 2523 แล้วค่อยสลายตัวอย่างช้า ๆ และต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากการล่มสลายของสหภาพ โซเวียตรัสเซีย และนโยบาย 65/25 ของรัฐบาลไทย ประกาศให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เข้ามอบตัวกับทางการ

ในระยะแรกของการก่อตั้งโครงการหลวง (พ.ศ. 2512- พ.ศ. 2525) หลายพื้นที่ของโครงการหลวง เช่น อำเภอแม่วาง อำเภอพร้าว อำเภอเชียงดาว อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเวียงแก่น อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่เหล่านี้อยู่ในเขตอิทธิพลของการ ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และมีการปะทะด้วยกองกำลังติดอาวุธระหว่างเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกับผู้ก่อการร้าย

เศรษฐกิจ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 -2529) เน้นความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและแก้ปัญหาความยากจน เพื่อลดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย เมืองกับชนบทให้มากยิ่งขึ้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 -2534)ยังคงเน้นการกระจายรายได้ การกระจายความเจริญไปสู่ชนบท การนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 -2539) ยังคงเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการกระจายรายได้และการกระจายการพัฒนาสู่ภูมิภาคและชนบท

เห็นได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ถึง ฉบับที่ 8 มุ่งให้ประเทศพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ของเอเชีย หรือ “เสือตัวที่ 5” แต่ก็จบลงด้วยการพังทลายของระบบเศรษฐกิจไทยหรือ “พองสบู่แตก” ในปี พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2540 จากนั้นประเทศไทยได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาประเทศควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักเพื่อต่อสู้แข่งขันกับต่างประเทศ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) จนถึงปัจจุบันคือ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554)

การคมนาคม

ในปี พ.ศ. 2457 รัฐบาลสร้างทางรถไฟหลวงจากกรุงเทพฯ ถึงสถานีเด่นชัย จังหวัดแพร่ในปี พ.ศ. 2457 ถึงสถานีนครลำปาง พ.ศ. 2459 และถึงสถานีนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2464 นับตั้งแต่ พ.ศ. 2457 รัฐบาลได้สร้างทางเกวียน (ต่อมาเป็นทางรถยนต์) เชื่อมระหว่างจังหวัด ลำปาง พะเยา และเชียงราย ปรับปรุงถนน เชียงใหม่ – ลำพูน สร้างทางเกวียนเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดแพร่กับจังหวัดน่าน นอกจากนี้รัฐบาลมีนโยบายให้หัวเมืองต่าง ๆ จัดสร้างถนน 3 ประเภทอันได้แก่⁴⁰ ทางต่าง⁴¹ ทางเกวียน⁴² ถนน

การกำเนิดของโครงการหลวงบนดอยสูง ตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ฝ่ายละอออุทิศพระบาท ๓ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2517 ถึงเหตุผลที่ช่วยเหลือชาวเขาไว้ดังนี้

“เรื่องที่จะช่วยชาวเขา และโครงการชาวเขานั้น มีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขาเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้กับเขาเอง จุดประสงค์อย่างหนึ่งคือมนุษยธรรม หมายถึงให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร สามารถมีความรู้พุงตัว มีความเจริญได้ อีกอย่างหนึ่งเป็นเรื่องที่ช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่าควรจะช่วย เพราะปัญหาใหญ่คือปัญหาเรื่องเสพติด ถ้าช่วยชาวเขาปลูกพืชที่เป็นประโยชน์บ้าง เขาจะเลิกปลูกยาเสพติด คือฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับการปราบปรามปลูกฝิ่น และการค้าฝิ่นได้ผลดี อันนี้เป็นผลอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งคือชาวเขาตามที่เราเป็นผู้ทำการเพาะปลูกโดยวิธีที่จะทำให้บ้านเมืองของเราสุภาพนะ ได้ที่ถางป่าโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราทุกคนไม่ช่วยเขา ก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความอยู่ดี งามดี และปลอดภัยได้อีกทั่วประเทศ ถ้าสามารถทำ

⁴⁰ หมายถึง ทางวัวต่าง ทางม้าต่าง สร้างในเขตภูเขา

⁴¹ สร้างในเขตที่ราบ

⁴² สร้างในเขตเมือง

โครงการนี้ได้สำเร็จ ให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักแหล่ง และสนับสนุนนโยบายจะรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไปและยังยืนยาว⁴³

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยเกี่ยวกับทุกข์ สุข ของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ประกอบกับ บริบททางการเมืองมีผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ การปกครองแบบเผด็จการ การพัฒนาประเทศที่เน้นโครงสร้าง ทางสังคมเมืองเป็นหลัก ชุมชนชนบทประสบปัญหาความยากจน ขาดการคมนาคม สาธารณูปโภคที่ดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนิน เยี่ยมเยือนราษฎรทุกภาคของประเทศไทย ตั้งแต่เริ่มต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ทรงดำเนินพระราชกรณียกิจอย่างหนัก อย่างเข้มข้นทุกนานาพันธุกิจ ทั้งในชนบททุรกันดาร ไม่มี ถนน น้ำประปา สุขอนามัย และสาธารณูปโภคอื่น ๆ บางครั้งต้องเดินด้วยพระบาทขึ้นภูเขา ลงห้วย หรือทรง ม้าต่าง ด้วยความห่วงใยประชาชนทำให้เกิดโครงการต่าง ๆ ดังเช่นโครงการตามพระราชประสงค์โครงการ ในพระบรมราชานุเคราะห์ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ โครงการหลวง

กิจกรรมท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

- เส้นทางชมธรรมชาติดอยม่อนล่อง เป็นจุดชมวิวน้ำฟ้า 1,460 เมตร มองเห็นทิวทัศน์ได้ กว้าง ชมพรรณไม้และดอกไม้ป่าหลากสายพันธุ์ ถูกลมหนาวเป็นจุดชมทะเลหมอกที่สวยงาม
- ม่อนแจ่ม สถานที่พักผ่อนใหม่ของโครงการหลวง ในรูปแบบเดินเท้า สามารถมองเห็นเมืองฝาง และอำเภอแม่แตงได้อย่างชัดเจนในยามค่ำคืน

⁴³ กระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ฝ่ายละออธงฤดีพระบาท ณ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2517

ภาพที่ 2.2 ภาพการทำแปลงผัก

ภาพที่ 2.3 รูปแบบเต้นท์ที่ม่อนแจ่ม

ภาพจาก โครงการหลวง: การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงบนยอดดอย 365 วัน

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

- แปลงผักและงานวิจัยผักเมืองหนาว เช่น อาดิไซค์
- แปลงสมุนไพร เลมอน ทาร์ม มั่น คาร์โมมายด์ โรสแมรี่
- ไม้ผล เช่น พลัม องุ่น ไร้เมล็ด สตรอเบอร์รี่
- แปลงผักไฮโดรโปนิกส์ เป็นเทคโนโลยีการปลูกพืชโดยไม่ใช้ดิน เช่น โอดอล์ฟแดง และผักตระกูลสัลด มะเขือเทศคอกำ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประเพณีปีใหม่ม้ง ช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม จะมีการฉลองกันทั้งหมู่บ้าน แต่งกายชุดประจำเผ่าสวยงาม มีการประกวดธิดาคอย การแข่งขันล้อเลื่อนไม้ กิจกรรมบันเทิง การเล่นดนตรีของชาวเขา การแสดงชาวเขา เช่น เป้าแคนม้ง โขนลูกช่วง รำพัด เป็นต้น

สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง

- บ้านม้งผานกกก มีพิพิธภัณฑ์ชาวเขาและร้านจำหน่ายของที่ระลึก ระยะทางห่างจากศูนย์ 12 กิโลเมตร
- สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เป็นสถานที่รวบรวมพรรณไม้นานาชนิด ทั้งพรรณไม้หายาก เส้นทางก่อนถึงศูนย์ 4 กิโลเมตร
- ปางช้างแม่สา มีการแสดงของช้าง และขี่ช้าง ระยะทางก่อนถึงศูนย์ 6 กิโลเมตร

ฤดูกาลท่องเที่ยว สามารถเที่ยวได้ตลอดทั้งปี แต่ช่วงที่นักท่องเที่ยวนิยมที่สุดคือฤดูหนาว

บริการที่พัก

ในศูนย์มีบริการบ้านพักรองรับนักท่องเที่ยว บริการเช่าเต็นท์และถุงนอน มีพื้นที่สำหรับกางเต็นท์

- บ้านพักนักท่องเที่ยว รองรับนักท่องเที่ยวได้ 15 คน
- บ้านพักเอเฟรม 2 หลัง รองรับนักท่องเที่ยวได้ 5 คน

กรณีมาเป็นหมู่คณะต้องการให้ทำอาหารกรุณา สำรองอาหารล่วงหน้า 3-5 วัน ก่อนการเข้าพัก

บริการนำเที่ยว

มีไกด์ท้องถิ่น และมัคคุเทศก์น้อยของหมู่บ้านชาวเขาบริการนำเยี่ยมชมวิถีชีวิตชาวเขา

ของที่ระลึก

ภูมิหลังศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย

ภาพที่ 2.4 แสดงเส้นทางไปโครงการหลวงหนองหอย

ที่มา : โครงการหลวง: การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงบนยอดดอย 365 วัน

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรบ้านหนองหอย ตั้งแต่ พ.ศ. 2509 ทรงมีพระราชดำรัสให้หน่วยงานราชการ ช่วยเหลือราษฎร (ชาวม้ง) โดยลดการปลูกฝิ่น และทำไร่หมุนเวียน ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ลักษณะภูมิประเทศ ประกอบไปด้วย ภูเขา ระบบนิเวศป่าในอดีตมีความสมบูรณ์ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นแปลงปลูกพืชผักกลางแจ้ง และในโรงเรียนของชาวบ้าน พื้นที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตั้งแต่ 950-1,450 เมตร อุณหภูมิ เฉลี่ย 21 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุด 0 องศาเซลเซียส บางปีติดลบ ปริมาณน้ำฝน 1,416.8 มิลลิเมตรต่อปี ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวม้ง มากที่สุด นอกจากนั้นคือ จีนฮ่อ ลีซู ลัวะ และคนเมือง

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย มีจุดเด่นในการส่งเสริมการปลูกพืชผัก เพราะสอดคล้องกับ วัฒนธรรมม้งและพื้นที่ราบตามหุบเขา ไร่เขา และเนินเขา มีการปลูกพืชผักถึง 50 ชนิด เช่น ผักกาดหอม ห่อ ผักกาดหางหงษ์ ผักกาดขาวปลี ปวยเล้ง กพห่อปลี ฯลฯ เป็นการปลูกในระบบ GAP (Good Agricultural Practice) และแบบผักอินทรีย์

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย มีบ้านพัก ลานกางเต็นท์ และจัดเตรียมอาหารบริการ นักท่องเที่ยว อีกทั้งยังสามารถเดินทางเข้าไปอย่างสะดวกสบาย

การเดินทาง

การเดินทางไปศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ใช้เส้นทางหมายเลข 107 ถนนเชียงใหม่ – ฝาง ถึงกิโลเมตรที่ 17 แยกเข้าสู่ถนนหมายเลข 1096 แมริม – สะเมิง ถึงกิโลเมตรที่ 15 เลี้ยวขวาเข้าสู่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ระยะทาง 6 กิโลเมตร เส้นทางลาดยางขึ้นลงตามเนินเขา⁴⁴

⁴⁴ สุทธิทธิ์ ชูชาติ. 2553. โครงการหลวง: การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงบนยอดดอย 365 วัน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ภาพที่ 2.5 พื้นที่ทำวิจัยบริเวณโครงการหลวง⁴⁵

ที่มา : <http://maps.google.co.th>

⁴⁵ <http://maps.google.co.th> (ออนไลน์) (เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2554)

ความเป็นมาของชาวม้งในเขตพื้นที่โครงการหลวงหนองหอย

หมู่บ้านหนองหอยเก่าตั้งอยู่ ตำบลแม่แรม อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 36 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวม้ง นอกจากนั้นเป็นคนเมือง จีนฮ่อ และลีซู มีจำนวน 130 ครัวเรือน 170 ครอบครัว และมีประชากร 1037 คน⁴⁶ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธควบคู่กับนับถือผี บางส่วนนับถือศาสนาคริสต์ควบคู่กับนับถือผี จากประวัติศาสตร์ชาวม้งเล่าโดยพ่อหลวง สุรินทร์ นทีไพรวัลย์ กล่าวว่า ชาวม้งที่หมู่บ้านหนองหอยมาจากการอพยพจากอพเพอสะเมิงประมาณปี พุทธศักราช 2515 ก่อตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านเรียกว่าบ้านหนองหอย⁴⁷ โดยกลุ่มแรกที่เข้ามาจัดการเกี่ยวกับหมู่บ้านเริ่มจากตระกูลแซ่ย่าง เป็นกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัย และตระกูลแซ่ซ้ง และแซ่หางก็ตามเข้ามาและแยกย้ายอยู่บ้านหนองหอยใหม่

ชาวม้งในบริเวณพื้นที่โครงการ มีเหตุผลหลายประการที่สร้างบ้านเรือนขึ้น ดังเช่น สมัยอดีตมีการทำศึกสงครามเพื่อการมีถิ่นฐาน ดังนั้นการเลือกแหล่งที่มีจุดยุทธศาสตร์ที่ดี ที่บนดอยสูง มีอาหารเพียงพอ ทั้งผู้บุกรุกยังดีแตกได้ยาก พื้นที่สูงของภูเขาในการเลือกฐานที่อยู่อาศัย ความสูงช่วยในการมองเห็น รู้ข่าวสาร ได้เปรียบศัตรู อีกทั้งความสูงของภูเขามีกากาศหนาวเย็นเหมาะแก่การเพาะปลูก สามารถให้พืชผลที่งดงาม ชาวม้งถือหลักการสร้างบ้านเรือนว่า

1. พื้นที่ที่จะตั้งหมู่บ้านจะต้องไม่เคยเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านใดมาก่อน เพราะถ้าหากที่ดินและบริเวณนั้นอยู่ดีท่ามาหากินดี แล้วไหนคนเดิมจึงอพยพย้ายไปเสีย
2. ดูเชิง-ดูซี้ ซึ่งพำนักร้อยตามยอดเขาสูงหมู่บ้านที่จะเป็นที่ ๆ มีภูเขาล้อมรอบทุกด้านแล้วจะได้รับความคุ้มครองจากผีป่า
3. อาศัยส่วนต่างลมพายุ ทั้งในฤดูฝนและฤดูหนาวอันรุนแรง
4. ควรจะเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่บนสันเขา ที่ตั้งอยู่ระหว่างภูเขา 3-4 ลูก และเพื่อที่จะได้ ไม่อยู่ห่างจากต้นน้ำลำธารมากจนเกินไป
5. โดยรอบหมู่บ้านจะต้องมีที่ราบ เพื่อทุกคนรอบครัวจะได้มีที่ทำกิน
6. หัวหน้าหมู่บ้านจะเป็นผู้ที่ตัดสินใจพิจารณาตัดสินเอาเอง ว่าพื้นที่ที่ตนอยู่นั้นอยู่ในลักษณะที่ดี แต่เหตุใดจึงหลงหลงหลงตาเผ่าอื่นไป

⁴⁶ สัมภาษณ์ พ่อหลวงสุรินทร์ นทีไพรวัลย์ บ้านหนองหอย , พฤษภาคม 2553.

⁴⁷ ปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ หนองหอยเก่า และหนองหอยใหม่

ลักษณะทั่วไปของชุมชน

ทำเลที่ตั้งและขนาด

ชุมชนหนองหอยตั้งอยู่บนยอดคดอยสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 1,200 เมตร อากาศในช่วงฤดูหนาวจะหนาวจัด ในฤดูร้อนอากาศจะเย็นสบายสถานที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่เลยโครงการหลวงหนองหอยขึ้นไปประมาณ 1-4 กิโลเมตร

ลักษณะทางกายภาพ

การตั้งหมู่บ้านจะสร้างบ้านเรือนให้อยู่บนสันเขาตามแนวนอนที่ราบสันเขาไปตลอดทั้งแนวเขา ส่วนในพื้นที่ที่มีความลาดลงจะใช้ทำการเกษตรกรรม ชุมชนหนองหอยมีการสร้างบ้านเรือนทอดยาวตามสันเขา มีการกระจุกตัวของบ้านเป็นกลุ่มเล็ก ๆ โดยมีการจัดหาช่วงพื้นที่ที่เป็นที่ราบหรือช่วงพื้นที่ที่พอจะสร้างบ้านได้ และมีการสร้างบ้านที่กระจายตัวออกเป็นกลุ่มๆ ตามความสูงต่ำของภูมิประเทศ

สำหรับภูมิประเทศของชุมชน จะมีสภาพของพื้นที่เป็นภูเขาสูง พื้นที่ของหมู่บ้านจะตั้งอยู่ตามแนวเทือกเขาดอนนางชัย หมู่บ้านหนองหอยอยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่เป็นระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร และเป็นหมู่บ้านที่มีรูปร่างคล้ายกับตัวหนอนซึ่งมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ โป่งไคร้
ทิศใต้	ติดต่อ แม่จิ, ปางไฮ
ทิศตะวันตก	ติดต่อ แม่ปิง, บางบัว
ทิศตะวันออก	ติดต่อ โป่งแยง

เส้นทางคมนาคม

จากเส้นทางสายเชียงใหม่ – สะเมิง อันเป็นทางหลวงหมายเลข 107 เมื่อเดินทางผ่านอำเภอแมริม จะมีเส้นทางแยกด้านซ้ายมือซึ่งเป็นเส้นทางออกไปสู่อำเภอสะเมิง และเมื่อออกเดินทางบนเส้นทางดังกล่าวไปประมาณ 15 กิโลเมตร จะมีทางแยกเลี้ยวขวาโดยสามารถสังเกตเห็นได้ป้ายโครงการหลวงหนองหอยตรงปากทางเข้า ถนนที่เข้าสู่ชุมชนเป็นถนนคอนกรีต ซึ่งเส้นทางค่อนข้างสะดวก เส้นทางการเดินทางจะเป็นทางลาดชันขึ้นเขาโดยตลอด ก่อนที่จะถึงชุมชนจะผ่านโครงการหลวงหนองหอยก่อน เนื่องจากมีโครงการหลวงตั้งอยู่ก่อนถึงหมู่บ้าน จึงทำให้เส้นทางในการคมนาคมสู่หมู่บ้านมีความสะดวกสบายกว่าแต่ก่อนเป็นอย่างมาก

การเดินทางเข้าสู่ชุมชนหนองหอย หากต้องการความสะดวกควรใช้รถขนาดเล็ก เช่น รถกระบะ หรือ รถมอเตอร์ไซด์

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของชุมชนหนองหอยจะมีลักษณะของภูมิอากาศที่ใกล้เคียงกันตลอดทั้งปี เนื่องจากภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำการเกษตร ดังนั้นภูมิอากาศโดยรวมจะคล้ายคลึงกัน ภูมิอากาศในแต่ละฤดูเป็นดังนี้

ฤดูร้อน	สภาพภูมิอากาศจะอยู่ที่ 30 องศาเซลเซียสที่เป็นความร้อนสูงสุด
ฤดูฝน	สภาพภูมิอากาศจะมีฝนตกชุกมาก
ฤดูหนาว	สภาพภูมิอากาศจะมีอากาศหนาวจัดทุกปี

การปกครอง

ชุมชนหนองหอย มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครองสูงสุดภายในหมู่บ้านตามกฎระเบียบของทางราชการ ในขณะเดียวกัน ก็มีการปกครองโดยระบบผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน เป็นผู้ที่ชาวบ้าน รวมถึงผู้ใหญ่บ้าน ให้ความเคารพนับถือ และยกย่องให้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนหนองหอย มีการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่แรม สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่แรม ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนมีบัตรประชาชน สามารถเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่นได้ตามปกติ

เศรษฐกิจ

อาชีพหลักภายในชุมชนหนองหอย คือ การทำเกษตรกรรมโดยการปลูกผัก เช่น ผักสลัด กะหล่ำ แครอท และที่มีการปลูกเพิ่มเติมในขณะนี้ คือ ชาเขียว

ลักษณะของการทำเกษตรจะทำในแบบขั้นบันได เนื่องจากพื้นที่ของชาวม้งเป็นพื้นที่สูง และมักจะทำการเกษตรในช่วงฤดูฝน กับช่วงฤดูหนาวเท่านั้น ส่วนในฤดูร้อนชาวบ้านมักพากันออกไปหาพื้นที่เพื่อทำการเกษตรใหม่ เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนแหล่งน้ำนั่นเอง

ภายในชุมชนมีร้านค้าขายของชำและร้านอาหารขนาดเล็ก เช่น ร้านก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น

ภายในชุมชนมีปั้มน้ำมันเพื่อให้บริการเติมน้ำมันสำหรับมอเตอร์ไซด์และรถกระบะสำหรับขนย้าย ถ้วยเทพีผลทางการเกษตร ซึ่งรายได้โดยเฉลี่ยของชาวม้งในแต่ละครัวเรือนที่ได้จากการทำการเกษตร ประมาณครัวเรือนละ 70,000 บาท ต่อปี

หน่วยงานภายในหมู่บ้าน

ในชุมชนหนองหอยมีหน่วยงานต่างๆ ภายในหมู่บ้านอยู่หลายหน่วยงาน ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการแก่ประชากรชาวม้ง เช่น

ศูนย์เด็กเล็ก

ศูนย์ประสานงานป้องกันยาเสพติด

ศูนย์ราษฎร์รักษาความปลอดภัย

ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน

สถานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

2.4 สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์ และคณะ⁴⁸ ได้ศึกษาเรื่อง เถ่งและเพลงในพิธี ดจอ พลี่ หรือการพิธีเชิญวิญญาณ และส่งวิญญาณไปสู่ปรโลกว่าใช้เครื่องดนตรี 2 ชนิดคือ เถ่ง และกลอง เถ่ง ใช้สื่อสารกับวิญญาณส่วนกลองใช้เชิญวิญญาณ

ปรารธนา มงคลธวัช⁴⁹ ได้ศึกษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวม้ง บ้านห้วยน้ำไซ จังหวัดพิจิตรโลก พบว่า ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการศึกษา ผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำทางศิลปะและนันทนาการ และการเพิ่มประชากร ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ นักท่องเที่ยว และหน่วยงานของราชการ

มนตรา พงษ์นิล⁵⁰ ได้ศึกษาพหุลักษณะของสำนักชาตัพันธ์ ภูมิคุ้มกันด้วย มีใจความสรุปได้ว่า ชาวม้งมีการปรับใช้สัญลักษณ์ดั้งเดิมและรับเอาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ เป็นการปรับกลไกรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของชาตัพันธ์ มีการปรับพิธีกรรมเพื่อแสดงศักยภาพในการเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมและการปกครองของไทยในระดับหนึ่ง เพื่อให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามในลุ่มชาตัพันธ์

⁴⁸ ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์ และคณะ.2542. รายงานการวิจัยเรื่อง เถ่งและพิธีดจอพลี่ ของชนเผ่าม้ง. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล. บทคัดย่อ.

⁴⁹ ปรารธนา มงคลธวัช. 2541. เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งบ้านห้วยน้ำไซ อำเภอนครไทย จังหวัดพิจิตรโลก. วิทยานิพนธ์ .สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บทคัดย่อ.

⁵⁰ มนตรา พงษ์นิล. 2541. พหุลักษณะของสำนักทางชาตัพันธ์ : มั่งคั่งกับการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมือง. วิทยานิพนธ์ ,บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บทคัดย่อ.

วสันต์ชาย อิ่มโอบฐ⁵¹ ได้ศึกษาแต่ง: เครื่องดนตรีของชนเผ่าม้ง พบว่า เถ่ง เป็นเครื่องดนตรีที่ม้งเชื่อว่าสามารถสื่อสารกับวิญญาณ ใช้เป่าในพิธีชื่อ พิธีจ้อผลี่ นอกจากนี้ยังใช้เป่าเพื่อความบันเทิง อีกด้วย

เวียงมาลา วางมัว⁵² ได้ศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาจุดชุมเมืองหนองแฮดต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวม้ง แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีใจความสรุปได้ว่า วัฒนธรรมในหมู่บ้านแก้วประตูก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากโครงการสร้างพื้นฐานและการส่งเสริมการเกษตร ที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดให้ นอกจากนี้การขัดเกลาโดยสื่อ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมและวัฒนธรรม

อ่างทอง จรูญสกุลวงศ์⁵³ ได้ศึกษา ตรีบาล่าย ในสังคมวัฒนธรรมชนเผ่าม้งจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ตรีบาล่ายเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ในสังคมวัฒนธรรมดนตรีม้งมายาวนาน ประกอบเข้ากับความเชื่อ ศาสนาของม้งอย่างลงตัว เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตม้งด้านความบันเทิง การเรียกวินญาณ การเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว และเป็นสื่อในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ผู้ที่สามารถบรรเลงตรีบาล่ายได้จะเป็นที่เคารพนับถือในสังคม

จากงานวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าวัฒนธรรมดนตรีของม้งมีความเกี่ยวข้องกับ วิถีชีวิต ความเชื่อ ดนตรีมีบทบาทด้านพิธีกรรมและบันเทิง ตามแต่บริบททางวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน จากรุ่นบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน

⁵¹ วสันต์ชาย อิ่มโอบฐ. 2543. เถ่ง : เครื่องดนตรีของชนเผ่าม้ง. วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตร มหาบัณฑิตสาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. บทคัดย่อ.

⁵² เวียงมาลา วางมัว. 2545. ผลกระทบของโครงการพัฒนาจุดชุมเมืองหนองแฮดต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวม้ง ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านแก้วประตู่ เมืองหนองแฮด แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว . วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. บทคัดย่อ.

⁵³ อ่างทอง จรูญสกุลวงศ์. 2549. ตรี-บาล่ายในสังคมวัฒนธรรมชนเผ่าม้งจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตร มหาบัณฑิตสาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. บทคัดย่อ.